

Äidinkielenopettajien jatko-opinnoista

Kun meiltä suomea lukevilta kerättiin opiskeluaikanaan Virittäjän tilauksia, muuan juuri kandidaatiksi ehtinyt ilmoitti, ettei hän enää halunnut lehteä: hän oli valmis. Arvattavasti tämä epäjä on myöhemmin koulutyössään joutunut moniaan kerran toteamaan, että pysyäkseen työmaallansa vireänä ja tuloksekkaana opettaja tarvitsee jatkuvasti sekä oman alansa apuneuvoja että käytännöllistä lisäkoulutusta.

Lomat ovat opettajain jatko-opiskelun kulta-aikaa. Niitä onkin jo vuosikymmenet käytetty hyväksi järjestämällä kesä- ja joululomakursseja sekä pitämällä päiviä, ja osanottajia on aina ollut runsaasti. Mutta kun saapujien määrä vuosi vuodelta kasvaa ja kun joukossa on myös jo minimiopinnoin ja massa-auskultaation tietä valmistuneita, ei kurssien nykyään yleisesti käytetty luennoiva opetustapa riitä, varsinkaan jos luentojen aiheita ja sisällystä ei vaihdeta kyllin usein tai esitystä valmisteta yksityiskohtaisen huolellisesti. Tarvitaan tehostettua työskentelyä: teorian käytäntöön soveltamista sekä virikkeitä antavaa mielipiteiden vaihtoa. Tähän onkin ollut jonkin verran mahdollisuuksia niinä kertoina, jolloin aiheena on ollut ainekirjoitus, mutta käsiteltävät monisteet opastavat hyvin vasta silloin, kun osanottajat saavat tutustua niihin rauhassa ennalta eikä arviointi jää vain nopean kuuleman varaan. Itse kurssien opetustilannekaan — auditorio kukkuroillaan väkeä, pöydän takana kunnioitettu luennoija — ei ole omiaan aktivoimaan läsnäolijoita.

Sekä kouluissa että lukuisissa kokouksissa on mainioksi aktivoijaksi osoittautunut ryhmittäin työskentely. Sitä pitäisi käyttää myös äidinkielenopettajain jatkokursseilla. Suuressa, kriittisten virkaveljien täyttämässä salissa harva uskaltautuu pyytämään puheenvuoron, vaikka siihen näennäisesti suotaisiinkin tilaisuus luennon päätyttyä, mutta pienessä piirissä on tunnelma toinen ja arkakin rohjistuu antamaan ja saamaan. Se, joka on kuullut kurssiluentojen jälkeisiä kiihkeitä käytäväkeskusteluja ja luennoijan arvovallan tai ajanpuutteen ehkäisemiä ankariakin vastaväitteitä, toivoo työmuotoja, joissa sulut aukeavat ja halukkaat pääsevät vapaasti vaihtamaan kokemuksia ja ajatuksia. Tärkeimmät niistä saavuttavat anonyymeina koko kurssi-joukon, kun ryhmien pohdinnan tulokset saatetaan yhteistilaisuuksissa kaikkien tietoon; tämän jatkeeksi voidaan tietysti vielä päätyä yhteiskeskusteluun, yhteisponsiin tms.

Ryhmätyöskentely sopii äidinkielenopetuksen kaikkien lohkojen jatko-opiskeluun. Erityisen antoisa se olisi aineiden korjaamisen ja arvostelun kohentajana, tyyli- ja oikeakielisyysseikoissa sekä kirjallisuuden käsittelyssä. Kun auskultantti pahimpina ruuhkavuosina sai käteensä vain yhden ainepinkan — ja tuleva vanhempi lehtori ehkä vain alimmalta asteelta — ja kun ainekertojen määrä nykyäänkin pakosta jää

pieneksi (yleensä kaksi, maksimi neljä), sangen moni nuori opettaja olisi halukas vielä auskultointiajan jälkeen perusteelliseen korjaus- ja arviointiharjoitukseen. Myös kirjallisuuden valinnasta, modernin runouden koulukäsittelystä ym. esitetään niin erilaisia mielipiteitä, että niitä pitäisi selvittää juuri ryhmätyöskentelyyn perustuvilla kursseilla. Uskon, että opettajien oma ryhmätyöskentely vuorostaan johtaisi heidät itsensä kokeilemaan luokissaan tätä vaihtelua suovaa, moneen opetuksen kohteeseen sopivaa ja jokaista aktivoivaa opetusmenetelmää.

Kurszin suunnittelijoille ryhmätyöskentely tietenkin aiheuttaa enemmän vaivaa kuin vanha järjestelmä, sillä tarvitaan ennakoilmoittautuminen sekä materiaalin monistaminen ja lähettäminen ja tarvitaan ennen kaikkea useita ohjaajia. Mutta ryhmän johtajien löytäminen ei liene aivan hankalaa: eri puolilla maata toimii pysyviä ja innostuneita suomen kielen lehtoreita. Mikäli jatkokurssi on riittävän pitkä, siitä olisi syytä antaa mukanaolotodistus, joka kelpuutettaisiin ansioluetteloon, osoittaisihan se ainakin opettajan harrastusta; näin ehkä houkuteltaisiin mukaan niitäkin, jotka eivät muuten ole kiinnostuneita kuntonsa säilymisestä tai paranemisesta.

Kursseilla ei kuitenkaan tulisi vain syventää ja tuoreuttaa vakiintuneita opetuksen alueita, vaan osanottajat pitäisi tutustaa myös uudehkoihin tai uusiin aiheisiin ja metodeihin, esimerkiksi kielitietouden järjestelmälliseen opettamiseen (ilman oppikirjaa!), sanoma- ja aikakauslehtien koulukäyttöön, audiovisuaalisiin tehosteisiin yms., sillä ne eivät yleisty, ellei opettajia sekä normaalilyseoissa että kursseilla viedä aiheen ja materiaalin ääreen.

Havainnollisista »näytetunneista», joita opintopäivien yhteydessä ennen pidettiin, on kurssijoukon kasvettua täytynyt luopua, mutta niille olisi luotava korvike: magnetofoninauhalle talletetut tunnit, joita kuunneltaisiin yhteisesti ja joista keskusteltaisiin, sekä radiotunnit. Kuulijoilta toteutettu tunti on opettajalle ja luokalle »näyte-tuntia» miellyttävämpi, ja uusia aiheita tai metodeja käy kokeileminen rohkeammin, kun tarvittaessa esitys voidaan uusia — tai hävittää nauha! Tosin käsitys luokan ja opettajan yhteistyöstä jää kuulotunnilla vajaaksi, mutta myönteiset puolet lienevät haittoja painavammat.

Äidinkielenopettajille, joiden tehtävänä on välittää tulevalle sivistyneistöllemme kielen, kirjallisuuden, kansanrunouden, kansatieteen keskeisaines, merkitsevät tieteen päivät tärkeää mukana pysyttämisen ja pysymisen keinoa, koska silloin on tilaisuus kuulla kansallisten tieteidemme uusimmista saavutuksista. Kansanrunouden alalta olisi luultavasti tarpeen kokonainen kurssi, siksi paljon uutta viime vuosikymmenet ovat tuoneet teoksina ja tuloksina vanhentaen ikämiesten tiedot. Tieteen päivät on jo kerran järjestetty ja niillä pidettyjä esitelmiä julkaistu vuosikirjassa, mutta uusia odotetaan. Päivät merkitsevät myös yliopistojen ja niiden kouluttamien äidinkielenopettajien jatkuvaa yhteydenpitoa.

Valittaen täytyy jälleen todeta, että pääyliopistomme, äidinkielenopettajien valtaosan kasvattaja, ei suo entisille oppilailleen välillisen opetuksen oivaa mahdollisuutta: ylioppilasaineita ei palauteta kouluihin. Tuntuu oudolta, että samalla kun reaali-kokeen pisteistö toimitetaan kouluihin opettajien iloksi tai ojennukseksi, aineet

suljetaan »yheksän lukon ta'aksi», mistä ne saa nähdäksensä vain pantuaan liikkeelle monimutkaisen virkakoneiston. Lisäksi opettajien on kaukaisista työpaikoistaan mahdollista saapua Helsinkiin ylioppilasaineitansa peräämään vasta kesäloman alettua, ja silloin katsomisen vartijoiksi tarvittavat korjaajat ovat tavoittamattomissa. Saksassa opettajien arvioimat kypsyyskokeet palautetaan ja opettajat saavat tutustua ratkaisevan arvostelijan lausuntoon; samoin Ruotsissa aineet arkistoidaan kouluihin. Meidän ylioppilastutkintolautakuntamme jäsenet löytävät aineista niin paljon opettajilta huomaamatta jäänyttä ja korjaavat aineet niin huolellisesti, että tämän tarkan työn pitäisi päästä vaikuttamaan hedelmällisesti opettajiin ja sitä tietä kirjallisen ilmaisun opettamiseen. Korjaajan olisi saatava nähdä oma työnsä toisen silmin, palautettakoon siis ylioppilasaineet kouluihin opettajia opettamaan.

Kouluhallitus on köyhä mies, jolla on kyllä opettajien jatko-opintojakin varten hyviä ideoita ja hyvä tahto, mutta vähän määrärahoja. Silti meillä ehkä voitaisiin kokeilla samaa kuin Ruotsissa. Siellä kouluhallituksen lähettämä ja konsulentiksi kutsuttu oppikoulunopettaja, joka on vapautettu kouluvirastaan määrääjäksi — vähintään vuodeksi, tavallisesti useammaksi —, kulkee koulusta toiseen, keskustelee alansa opettajien kanssa, opastaa tarvittaessa, antaa vihjeitä ja virikkeitä eli siis pyrkii edistämään koulujen opetusta, mutta ei pidä itse mallitunteja eikä ole jännitystä aiheuttava tarkastaja. Juuri kaiken uuden lähettinä moinen ohje- ja vihjelehtori olisi tarpeellinen.

Viimeksi Ruotsi on saanut teatterikonsulentin: teatterinohjaajanpätevyyden hankkinut äidinkielenopettaja auttaa päätoimisesti kouluja näytelmien valinnassa, ohjaamisessa, lavastuksessa ym. teatteritaiteeseen liittyvässä. Meillä on, kuten muistetaan, järjestetty samaan tähtääviä ja opettajien suosimia lomakursseja. Kuitenkin halukkailla on tilaisuus myös näiden kurssien ulkopuolella saada opastusta, jos he solmivat hyvät siteet paikkakuntansa teatteriin ja esimerkiksi seuraavat näytelmän kehkeytymistä sen eri harjoitusvaiheissa; teatterin työhön tutustuminen ynnä oppilaiden näytelmien ohjaaminen mahtuu niin ikään auskultanttien koulutukseen, jos heitä ei ole liian monta.

Äidinkielen opettajain liitto on keskittänyt voimansa vuosikirjaan ja julkaissut ensimmäisen vuosikymmenensä kuluessa yhdeksän nidosta — erinomainen saavutus, kun kirjoittajakunta on suppeahko. Tämä sarja huolehtii omalla arvokkaalla tavallaan opettajien jatkokoulutuksesta. Mutta se ilmestyy harvoin. Tarvittaisiin tiedonanto- ja mielipiteidenvaihtoväline, yhdyslehti, samantapainen kuin Ruotsin nyt seitsenvuotias Vårt modersmål — Medlemsblad för modersmåls lärarnas förening, jota julkaistaan kahdesti lukukaudessa. Se sisältää liiton tiedotukset, kurssien selostukset, kielipalstan, ajankohtaisia puheenvuoroja, kirjaesittelyjä, analyysseja, vihjeitä, virikkeitä, toiveita, konsulenttien havaintoja ym. eli siis heijastaa elävästi koko äidinkielenopetuksen aluetta ja suo kannanotoille vapaamman foorumin kuin akateemisen jäykähkö vuosikirja. Varat saadaan ilmeisesti kustantajien kukkarosta: lehdessä on koulumaailman kirjauutuuksien mainoksia. Ei liene joustavampaa yhdyssidettä ja tuoreuttajaa kuin pieni viestittäjälehti.

Yhdyslehdessä ÄOL:n hallitus saattaisi myös seurata, mitä kentällä ajatellaan ja kaivataan. Helsingiläisistä koostunut hallitus tarvitsisi kosketusta koko maan opettajistoon ja sen toiveisiin, sillä työn edellytykset ja opetuksen ongelmat eivät ole samat Helsingissä kuin maan syrjäseuduilla. Ruotsissa liiton hallituksen jäsenet tietävästi valitsee, ulkopuolella vuosikokouksen, alaosastojen puheenjohtajien ja sihteerien muodostama valtuutettujen joukko, ja siihen kuuluu edustajia maan eri puolilta, joten opettajien ajatukset kantautuvat keskuselimeen kahta tietä.

Meillä ÄOL:lla ei ole virallisia alaosastoja. Mutta kun oppikoulunopettajat joka vuosi kokoontuvat maakunnittain tai muita aluejakoja noudattaen ja tällöin on tapana yleisen ohjelman lisäksi ryhmittäytyä ainejaostoihin, siirtyminen jaostosta liiton alaosastoksi kävisi helposti. Alaosastot edistäisivät liiton työtä ja varsinkin opettajien jatkokoulutusta, koska ne omassa piirissään voisivat järjestää pienoiskursseja, keskusteluja, näytetunteja, kirjaesittelyjä yms.

Äidinkielenopetuksen ammattikirjallisuudessa olemme monia muita maita köyhempiä: tarvitsemme runsaasti lisää tyyliintutkimuksia ja opaskirjoja, kirjallisuuden analyysikokoelmia, oikeakielisyysharjoitusvihkosia jne., ennen kuin opettajilla on käsissään riittävät apuneuvot. Tosin kaikkea ilmestynyttäkin ei ole aina helppo huomata, siksi omaa lehteä odoteltaessa olisi vuosikirjassamme syytä lyhyesti esitellä alamme uutuudet, myös ulkomaiset.

Oikeakielisyyden asioita ratkaistaan joskus niin hiljaa, että vaikka Helsingissä hakataan, lastut eivät lentele koulumaailmaan asti. Kaikki Suomen Akatemian kielilautakunnan päätökset olisi saatava tiedoksi, sillä on muistettava, että moni suomen kielen lehtori joutuu toimimaan oman paikkakuntansa pienoiskielilautakuntana, ja yleensä kielen jatkuvan kehittymisen seuraaminen hyödyttäisi opettajia. Virittäjä sisältää kielenkäytönkin seikkoja, mutta ne pyrkivät unohtumaan kirjajhyllyn vuosikertoihin. Eikö Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka on oivalliseen Tietolipas-sarjaan toimittanut Kielivartion, ottaisi huoltaakseen myös kielilautakunnan päätösten ja Virittäjän ohjeluonteisten kirjoitelmien määräaikaista kokoamista, ryhmittämistä ja erillisenä vihkona julkaisemista?

Äidinkielenopettajain jatko-opintoihin kuuluvat tietysti myös yliopistollisten arvosanojen korotukset, sillä suomen kielen laudatur on nykyisten auskultanttipolvien keskuudessa harvinaisuus. Ennen oli itsestään selvää, että jos joku aikoi suomen kielen vanhemmaksi lehtoriksi, hän suoritti aineen korkeimman arvosanan, mutta ei silti lyönyt laimin toista osapuolta, kirjallisuutta. Korkea arvosana ei tosin sellaisenaan takaa opettajan taitoa, mutta sen vaatima pitkä akateeminen opiskeluaika kypsyttää. Juuri kypsytyksen olisi kaiken jatko-opiskelunkin tähdättävä.

Über die Weiterbildung der Finnischlehrer

VON VUOKKO RAEKALLIO-TEPPO

Die Verf. fordert Intensivierung der Weiterbildung der Finnischlehrer und empfiehlt u.a. die Gründung eines eigenen Blattes der Berufsgenossenschaft dieser Lehrer.